

ISSN: 2146-1961

Erdoğan, İ. & Bolat, Y. (2023). Çevrimiçi Psikoeğitim Programları: SistematiK Bir İnceleme, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(52), 766-786.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3268>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

ÇEVİRİMİÇİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMLARI: SİSTEMATİK BİR İNCELEME

İrem ERDOĞAN

Psikolojik Danışman (YL Öğrencisi), Defne Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Hatay, Türkiye, remyldrm@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1357-0016

Yavuz BOLAT

Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, Türkiye, yavuzbolat06@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2398-9208

Gönderim tarihi: 27.01.2023

Kabul tarihi: 18.05.2023

Yayım tarihi: 01.06.2023

Öz

Değişen ve daha fazla yaşama ilişkin farklı beceriler gerektiren hayat koşulları ayrıca yeni teknolojik gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum bireylerin özellikle çevrimiçi uygulamalara duyulan gereksinimi artırmıştır. Bu ihtiyacın hissedildiği alanlardan biri de grup rehberliği/grup psikoeğitimi olarak adlandırılan yapılandırılmış grup uygulamalarının en fazla gerçekleştirildiği uzmanlık alanının başında gelen psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR) alanıdır. Teknolojinin kullanıcılara ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik gibi kolaylıklar sunması psikolojik danışmanlar tarafından yürütülen çalışmaların çevrimiçi ortamlara taşınmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda çevrimiçi psikoeğitim programları hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak, ilgili alanda çalışacak uzmanlara bu konuda kaynak sağlamak önemli görünmektedir. Araştırmanın amacı, 2010-2022 yılları arasında “çevrimiçi psikoeğitim programları” ile ilgili bilimsel raporların değerlendirilmesidir. İlgili yıllar kapsamında yapılmış olan bilimsel raporları sistematiK olarak incelemek amacı için doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen sistematiK inceleme sonucunda bilimsel raporların %65’inin kadın araştırmacılar tarafından yapıldığı Türkçe ve İngilizce dilinde yapılan araştırma sayılarının eşit olduğu görülmektedir. Bilimsel raporların tümünün Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı bünyesinde bilimsel raporların danışman unvanları içerisinde en fazla profesör unvanlı danışmanlar tarafından yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen bilimsel raporların %55’inin makale türünde olduğu, %50 ile en fazla tercih edilen araştırma türünün nicel araştırma türü olduğu, araştırma modelleri incelendiğinde de %55 ile en fazla deneysel araştırma modelinin kullanıldığı, araştırma evrenlerinin %38’nun üniversite olduğu görülmektedir. İncelenen bilimsel raporlarda örnekleme tercihi olarak da %38 ile seçkisiz örnekleme türünde olduğu, veri kaynakları olarak %72 ile öğrencilerin olduğu, veri toplama araçlarından en fazla tercih edilenin ise ölçekler olduğu ve veri analiz yöntemlerinden en fazla istatistiksel analiz yöntemlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çevrimiçi psikoeğitim programı, psikolojik danışman, sistematiK analiz.

ONLINE PSYCHOEDUCATION PROGRAMS: A SYSTEMATIC REVIEW

ABSTRACT

Changing life conditions, which require different skills related to more life, have also brought new technological developments. This situation has increased the need for individuals, especially online applications. One of the areas where this need is felt is the field of psychological counseling and guidance (PCG), which is one of the areas of specialization where structured group practices called group guidance/group psychoeducation are carried out the most. The ease with which technology is offered to users, such as accessibility and accessibility, has allowed the work carried out by psychological counselors to be transferred to online environments. In this context, it seems important to have detailed information about online psychoeducation programs and to provide resources to experts who will work in the relevant field. The aim of the research is to evaluate the scientific reports on "online psychoeducational programs" between 2010-2022. In order to systematically examine the scientific reports made within the scope of the relevant years, the document review method was preferred. As a result of the systematic review carried out, it is seen that the number of studies conducted in Turkish and English is equal, with 65% of the scientific reports being made by female researchers. It was concluded that all of the scientific reports were made by the advisors with the title of professor, the most among the advisor titles of the scientific reports within the Institute of Educational Sciences and the Department of Guidance and Psychological Counseling. It is seen that 55% of the scientific reports examined are in the type of articles, the most preferred type of research is quantitative research with 50%, when the research models are examined, it is seen that the experimental research model is used the most with 55%, and 38% of the research populations are universities. In the scientific reports examined, it was concluded that the sampling preference was random sampling with 38%, students were the data sources with 72%, scales were the most preferred data collection tools, and statistical analysis methods were the most preferred among the data analysis methods.

Keywords: Online psychoeducation programs, counselor, systematic analysis.

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyıl insanı var olabilmek için, yaşanan büyük değişimlere uyum sağlayabilme becerisine sahip olmalıdır. Küreselleşen ve gelişen dünyada gerçekleşen hızlı değişim ve gelişim bireylerin eğitim öğretim ihtiyaçlarını da değiştirmiştir. Bu değişim, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur (Nazlı, 2007). Tüm bu gelişmelerin yanı sıra yaşanan Koronavirüs Salgını (COVID-19) insanlık için bir kırılma noktası olmuş, değişimleri ve dönüşümleri hızlandırmıştır (Karakaş, 2020). Salgının önlenmesinde sosyal izolasyonun sağlanması zorunluluğu, toplumsal alanda birtakım değişikliklere gidilmesini gerektirmiştir ve birçok alanda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Eğitim kurumları başta olmak üzere insanların toplu olarak bulunduğu alanlarda olabildiğince az kişinin bir arada olması için önlemler alınmış ve birçok iş ortamında evden çalışma sistemine geçilmiştir. Değişen hayat koşulları yeni gelişmeleri beraberinde getirmiş, çevrimiçi uygulamalara duyulan gereksinim artmıştır (Bozkurt vd., 2020). Bu değişim eğitim öğretim süreçlerini etkilemiş uzaktan eğitimin yaygınlaşması ile internet destekli öğrenmenin sunduğu fırsatlar yeni öğrenme alışkanlıklarının oluşmasını sağlamıştır (Koç ve Kaçdi, 2022). Bu hızlı değişimin yarattığı etkiler fiziksel ve ruhsal sağlığın korunmasının ne kadar önemli olduğunu fark ettirmiş, sağlık uzmanlarına ve psikolojik danışmanlara duyulan ihtiyaç artmıştır (Yüksel Şahin, 2021). Temasin kısıtlandığı bu dönemde, çevrimiçi ruh sağlığı hizmetleri ön plana çıkmış ve yaygınlaşması hızlanmıştır. Yapılan araştırmalar bu dönemde çevrimiçi hizmetlerin kullanım sıklığında artış meydana geldiğini göstermektedir (Yazıcı vd., 2021).

Psikoeğitim

Psikoeğitim, insanların davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını etkileyen psikolojik yollarla öğrenmelerini sağlamak için kullanılan bir yöntemdir. Davranış bozukluğu olan bireylerin tanınması için öğrenme teknikleri, problem çözme, düşünme becerileri, duygusal zekâ, sosyal beceriler ile bazı yaşam becerilerinin de kazandırılabilmesi önleyici nitelikte olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte psikoeğitim, bireyin zihinsel anlayışını değiştirmek için yararlı bilgi ve eğitim sağlamayı amaçlayan bir eğitim yöntemidir. Bu eğitim sürecine katılan bireyler olumlu psikolojik bir durum geliştirirken aynı zamanda bireylerin yaşam kalitelerini artırmaya yönelik terapötik stratejiler sağlamaya da imkân sağlamaktadır (Bhattacharjee vd., 2011).

Son dönemlerde hastane, toplum ruh sağlığı merkezleri ile bazı özel hizmet veren uzmanların katkılarıyla psikoeğitim çalışmalarında artan bir süreç yaşanmakla birlikte bu hizmetler okul temelli olarak öğrenci ve öğrenci gruplarının psiko-sosyal gelişimlerine destek sağlamaya başlamıştır (Çivitçi, 2020). Eğitim kurumları; bireylerin küçük yaşlardan itibaren yaşamının büyük bir kısmını geçirdikleri ve öğrenme yaşantıları oluşturdukları bir yer olarak önleyici çalışmaların yapılabilmesi için en elverişli ortamlar haline gelmiştir (Özgörenek, 2021). Bu nedenle psikoeğitim programları ve bu yönlü çalışmalar eğitimciler açısından daha fark edilir olmaya başlamıştır. Özellikle de psikolojik eğitim yaklaşımı sıkça üniversiteler gibi kurumlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, özellikle öğrenci sayısındaki artışla birlikte, danışmanın kısa süreli bilgi iletmesine yardımcı olmaktadır (Amat vd., 2021).

Psikoeğitim, ekolojik sistemler teorisi, bilişsel davranışçı teori, öğrenme teorisi, grup uygulama modelleri, stres ve başa çıkma modelleri, sosyal destek modelleri ve anlatı yaklaşımları gibi çeşitli teoriler üzerine inşa edilmiştir. Bu teoriler bağlamında psikoeğitimin amacı, danışanın farkındalığını artırmak, danışanın terapiye katılımını artırmak ve danışanın stresle ilgili sorunlarla başa çıkma becerisini geliştirmektir (Nursalim vd., 2021). Bu nedenle psikoeğitimin amaçlarını insanların davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını olumlu yönde değiştirmek ve geliştirmek, kişinin öğrenme becerilerini artırmak, problem çözme becerilerini geliştirmek, duygusal zekâsını arttırmak, sosyal becerilerini geliştirmek, stresle başa çıkma becerilerini arttırmak gibi konular oluşturmaktadır (Güçray vd., 2009). Ayrıca psikoeğitim çalışmaları ile insanların sağlıklı bir yaşam sürdürmelerine ve hayat kalitesini arttırmalarına da yardımcı olunabilir.

Grup rehberliği/grup psikoeğitimi olarak adlandırılan yapılandırılmış grup uygulamalarının en fazla gerçekleştirildiği uzmanlık alanının başında psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR) alanı gelmektedir (Çivitçi, 2020). Ancak ülkemizde PDR hizmetlerinin okullarda etkili bir şekilde yürütülmesinin önünde bazı engeller vardır. Okulların sınırlı sayıda psikolojik danışman istihdam etmesi ile bu istihdam azlığının psikolojik danışmanların ilgilenmesi gereken öğrenci sayısını artırması bu problemin temel kaynağını teşkil etmektedir (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Bakioğlu ve Gayık Asyalı, 2005). Yaşanan diğer sorunlardan bazıları ise PDR hizmetlerinin yürütülebilmesi için uygun ortam ve koşulların bulunmaması (Can, 2010), problemlere dair hızlı bir çözüm beklentisi (Tan, 1990), yönetici-öğretmen iş birliğinin olmaması ve psikolojik danışmanların mesleki tükenmişlik yaşamaları (Yüksel Şahin, 2008) olarak sıralanabilir. Bu sorunlar ayrıca rehberlik saatlerinin de bazı kademeler dışında kaldırılmış olması psikoeğitim uygulamaların okul ortamlarında gerçekleşmesinin zor olduğunu göstermektedir (Savaş ve Hamamcı, 2010). Teknolojinin sunduğu imkânlardan faydalanılarak bu problemlerin bazılarının çözüme kavuşturulabileceği ve PDR hizmetlerinden alınacak verimin arttırılacağı düşünülmektedir. Teknolojik imkânlardan faydalanılarak okula gelemeyen velilerle çevrimiçi uygulamalar ile görüşme yapılabilir ve veliler çocuklarının akademik ve kişisel gelişiminin takibini uzaktan yapabilirler. Öğretmen ve öğrenci iletişimi çeşitli uygulamalar (*e-posta, telefon uygulamaları, Zoom benzeri platformlar, forum, tartışma listeleri vb.*) yardımıyla okul dışında da devam ettirilebilir. Böylelikle yüz yüze görüşme imkânların kısıtlı olduğu durumlarda farklı iletişim seçenekleri sağlanmış olur. Öğrencilerin ihtiyaç duyduğu konularda öğrencilere yönelik hazırlanan psikoeğitim programları çevrimiçi bir şekilde uygulanabilir (Savaş ve Hamamcı, 2010).

Okul rehberlik hizmetlerini uygularken teknolojinin kullanılması konusu 1990'lı yıllardan itibaren literatürde tartışılmaya başlanılmıştır. Yurtdışında konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bazı okullarda PDR hizmetlerine yönelik web sitelerinden faydalandığı, bu siteler aracılığıyla veli ve öğrencilere yönelik elektronik bültenler oluşturulduğu, kişisel, sosyal, mesleki ve akademik rehberlik içeriklerinin yer aldığı web sayfalarının bulunduğu (Van Horn ve Myrick, 2001) bununla birlikte internet platformları yardımıyla psikoeğitim içerikli uygulamalar yapıldığı (Lou vd., 2006), bireylerin tanınması için farklı psikolojik ölçme araçlarının uygulandığı tespit edilmiştir. Teknolojik araçlar ve uygulamalar aracılığıyla psikolojik danışma ve uygulamalar sürdürülebilmektedir. Araştırmalar yüz yüze gerçekleşen görüşmeler ile çevrim içi hizmetleri karşılaştırıldığında, etkililik açısından her ikisinin yakın sonuçlar verdiklerini göstermektedir (Cook ve Doyle, 2002; Preschl vd.,

2011). Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde ise Canpolat (2021) değişen ve gelişen teknolojiyle birlikte yapay zekânın özellikle eğitsel ve mesleki rehberlikte kullanılabileceğini vurgulamıştır. Kesici (2008) uzaktan eğitim teknolojilerinin PDR hizmetlerinin birçok alanında kullanılabileceğini belirtmiştir. Erdem ve Özdemir (2020) evrimii yürütölen psikolojik danışmaya ilişkilerin algıların tespit edildiği çalışmada, evrimii psikolojik hizmetlerini kullanışı bulunmasının en önemli nedeni olarak ekonomik ve rahat ulaşılabilir olması gösterilmiştir. Teknolojinin internet tabanlı uygulamalar ve uzaktan görüşme imkanlarını artıran ürünlerin özellikle psikolojik danışmanların iş yükünün azalmasına yardımcı olacağı bununla birlikte rehberlik hizmetlerinin sıkışan mesai saatlerinin dışına çıkmasına yardımcı olacaktır (Buğa ve Hamamcı, 2016). Ancak Savaş ve Hamamcı (2010), Türkiye’de PDR alanında bilgisayar teknolojilerinden ve internetten çok sınırlı bir şekilde yararlanıldığını ifade etmiştir. Diğer yandan, teknolojinin sunduğu imkânlar günden güne artarken, çevrim içi ortamda gerçekleştirilen psikolojik danışma, grupla psikolojik danışma ve diğer çalışmalar ile ilgili sınırlı sayıda araştırma vardır. Daha fazla etkileşim fırsatı sunan eşzamanlı olarak gerçekleştirilen çalışmaların, eşzamanlı olmayanlardan daha az olduğu görölmüştür (Barak vd., 2008). Eşzamanlı olarak evrimii ortamda gerçekleştirilen çalışmalara gereksinim olduğu düşünölmektedir.

Araştırmanın Amacı

Dijital ağ olarak adlandırılan 21. yy.’da teknolojinin hızla gelişmesi ve her alanda kullanılmaya başlanması değişimi de beraberinde getirmiştir. Yaşanan değişim COVID-19 salgının etkisiyle ivme kazanmıştır. Bu değişim başta eğitim ortamları olmak üzere birçok alana yansımıştır. Teknolojinin kullanıcılara ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik gibi kolaylıkla sunması, psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri kapsamında psikolojik danışmanlar tarafından yürütölen çalışmaların evrimii ortamlara taşınmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda evrimii psikoēęitim programları hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak, ilgili alanda çalışacak uzmanlara bu konuda kaynak sağlamak önemli görünmektedir. Ayrıca alan yazında yapılan tarama sonucunda evrimii psikoēęitim programları ile ilgili çalışma yapılmadığı görölmüştür. Bu nedenle yapılan çalışmanın alan yazına katkı sunacağı düşünölmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, 2010-2022 yılları arasında “evrimii psikoēęitim programları” ile ilgili bilimsel raporların değerlendirilmesidir. Bu amaç bağlamında ulaşılması hedeflenen alt amaçlar ise řu şekildedir:

1. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili bilimsel raporların türü ve yapılış yılı,
2. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili bilimsel raporların yapıldığı üniversite ve enstitü,
3. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili raporların yapıldığı anabilim dalı ve bilim dalı,
4. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili ilgili bilimsel raporların yazarlarının cinsiyeti ve danışmanlarının unvanı,
5. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili bilimsel raporların yazıldığı dil,
6. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili bilimsel raporların amaçları,
7. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili bilimsel raporların araştırma türü ve modeli,
8. Çevrimiçi psikoēęitim programları ile ilgili bilimsel raporların araştırma evreni ve örneklem türü,

9. Çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili bilimsel raporların veri toplama araçları ve veri analizi yöntemleri,
10. Çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili bilimsel raporların yayınlandığı dergiler ve aldıkları atıf sayılarıdır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada sistematik incelemeye dayanan bilimsel bir araştırma yöntemi seçilmiştir. Sistematik analizlerin ve derlemelerin bilimsel araştırmalarda giderek kullanımı artmaktadır (Vojir ve Rusek, 2019). Sistematik derleme, bir konunun ya da sorunun üzerinde yapılmış olan çalışmaların sistematik bir şekilde taranması, değerlendirilmesi ve sonuçlarının bütünleştirilmesi için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Bolat ve Tekin, 2018; Yılmaz, 2021). Bu yöntem sayesinde, konunun üzerinde yapılmış olan çalışmalar arasındaki benzerlikler, farklılıklar ortaya çıkarılabilir ve analiz, sentez ve değerlendirme süreçleriyle sonuçlar daha güvenilir hale getirilebilir (Akarçay vd., 2019). Sistematik derlemeler genellikle bir konunun üzerinde yapılan tüm çalışmaların yer aldığı bir veri tabanından yararlanılarak yapılır. Bulguların değerlendirilmesi ve güvenilirliğin sağlanması için araştırmaya dâhil edilen araştırmaların sistematik bir sunumu ve sentezi sağlanmalıdır. Böylece verilerin anlamlı sonuçlar çıkarılmasını ve verilerin daha iyi anlaşılması sağlanır (Clarke, 2011). Bu nedenle araştırmamızda kullanılan sistematik inceleme sürecine dair işlem basamakları Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırma Süreci İşlem Basamakları

1. Adım: Tanımlama – İlgili Literatürün Taranması

Bu araştırmada YÖK Ulusal Tez Merkezi’nden ulaşılan tezler, Google Akademik arama motorundan, Web of Science (WoS) ve Education Resources Information Center (ERIC) veri tabanlarından “çevrimiçi psiko eğitim” alanında yapılmış makaleler taranmıştır.

2. Adım: Başlık ve Özet Tarama

Araştırmanın bu adımında bir önceki adımda verilen kaynaklar üzerinden “çevrimiçi psiko eğitim programı” ve “online psychoeducational program” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapıp 30 farklı çalışmaya

ulaşılmıştır. Çalışmada ulaşılmak istenen hedef dikkate alınarak 30 çalışmanın başlık ve özetleri taranmış amaca uygun olmayan 12 çalışma araştırmaya dâhil edilmemiştir.

3.Adım: Ulaşılan Çalışma Sayısı

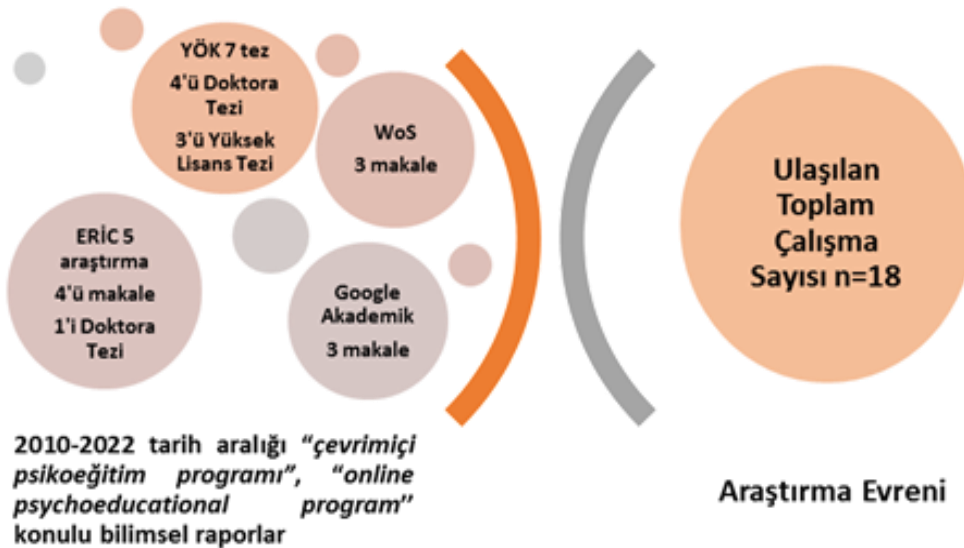
Hedeflenen amaca uygun 18 farklı çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar istatistiksel boyutta incelenmiştir. 18 çalışmanın 7 tanesine YÖK'ten, 3 tanesine Google Akademikten, 5 tanesine ERİC veri tabanından, 3 tanesine ise WoS tabanından ulaşılmıştır.

4. Adım: İnceleme ve Analiz

18 çalışma; bilimsel araştırmaların türü ve yapılış yılı, yapıldığı üniversite ve enstitü; anabilim dalı, bilim dalı; yayımlandıkları dergiler ve alınan atıf sayıları, yazarlarının cinsiyeti, danışmanının unvanı ve yazar sayıları; amacı, türü ve modeli; evren, örneklem, çalışma grubu ve örneklem türü; veri kaynakları, veri toplama araçları ve veri analizi yöntemleri boyutlarında detaylı olarak incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

İncelenen çalışmanın evrenini, 2010 – 2022 yılları arasında çevrimiçi psikoeğitim alanında yapılan, YÖK Ulusal Tez Merkezinde, Google Akademik arama motorunda, WoS ve ERIC veri tabanlarında yer alan ve bu alana ilişkin “çevrimiçi psikoeğitim programı”, “online psychoeducational program”, “çevrimiçi psikoeğitim” ve “online psychoeducation” anahtar kelimeleriyle taratılarak ulaşılan 10 makale, 8 lisansüstü tez; 3’i yüksek lisans, 5’i doktora tezi oluşturmaktadır. Daha fazla bilgi sunması için araştırmının çalışma evreni Şekil 2’de verilmektedir.

Şekil 2. Araştırmanın Evreni

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın veri kaynağı, çevrimiçi eğitim programları alanındaki ilgili yıllar arasında yapılmış lisansüstü tezler ve makalelerdir. Bu amaç doğrultusunda, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden, Google Akademik arama motorundan, Web of Science (WoS) ve Education Resources Information Center (ERIC) veri tabanlarından "*çevrimiçi psikoeğitim*" alanında yapılmış makaleler taranmıştır. Bu taramalar sonucunda, istatistiksel boyutta incelenmek üzere 18 farklı çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmaların 7'si YÖK'ten, 3'ü Google Akademik'ten, 5'i ERIC veri tabanından ve 3'ü ise WoS tabanından elde edilmiştir. Bu 18 çalışma; türü ve yapıldığı yıl, yapıldığı üniversite ve enstitü, anabilim dalı, bilim dalı, yayımlandıkları dergiler ve alınan atıf sayıları, yazarların cinsiyeti, danışmanın unvanı ve yazar sayısı, amacı, türü ve modeli, evren, örneklem, çalışma grubu ve örneklem türü, veri kaynakları, veri toplama araçları ve veri analizi yöntemleri boyutlarında detaylı olarak sınıflandırılmıştır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda yapılan bu veri toplama sürecinde, çevrimiçi eğitim programları alanında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların ve makalelerin detaylı bir şekilde incelenmesiyle, alandaki bilimsel araştırmaların özellikleri, farklı boyutları ve yapılan çalışmaların niteliği hakkında bilgiler toplanarak veri analizi sürecine geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veri analizi yöntemi olarak doküman analizinden yararlanılmıştır. Araştırma için uygun olduğu düşünülen ve Şekil 1.'deki süreçle ulaşılan makaleler ve lisansüstü tezler üzerine doküman analizi yapılmıştır. Ulaşılan veriler, araştırmanın amacına ve alt amaçlarına uygun olacak şekilde doküman analizi yapılarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Doküman analizi, sosyal bilimler, hukuk, sağlık gibi farklı alanlarda kullanılabilir. Doküman analizi, belirli bir konuya ilişkin yazılı belgelerin (metinler, raporlar, gazete makaleleri, e-postalar, vb.) incelenmesi ve yorumlanması için kullanılan bir yöntem olarak bir dizi aşamalar içermektedir. Bu aşama süreçler içerisinde klasik metin analizi, tematik analiz, fenomenolojik analiz, sistematik senteze dayalı analiz veya diğer yöntemler kullanabilirsiniz. Doküman analizinin amacı, bir dokümanın içeriğini ve anlamını anlamak, sınıflandırmak veya özetlemektir. Böylece araştırmacılar araştırma probleminin amacına göre elde edilen verileri derinlemesine inceleyerek konu alanına ilişkin bütüncül ve yenilikçi yaklaşımlar getirebilirler (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması için bir dizi önlem alınarak çalışmanın başlangıç ve bitişi sürecinin tamamında buna uyulmuştur. Bu araştırmada geçerliliğin ve güvenirliliğin sağlanması için literatürde farklı bilimsel çalışmalarda kullanılan aşağıdaki gibi bir yöntem kullanılmıştır (Moher vd., 2009; Munn vd., 2018; Vojir ve Rusek, 2019):

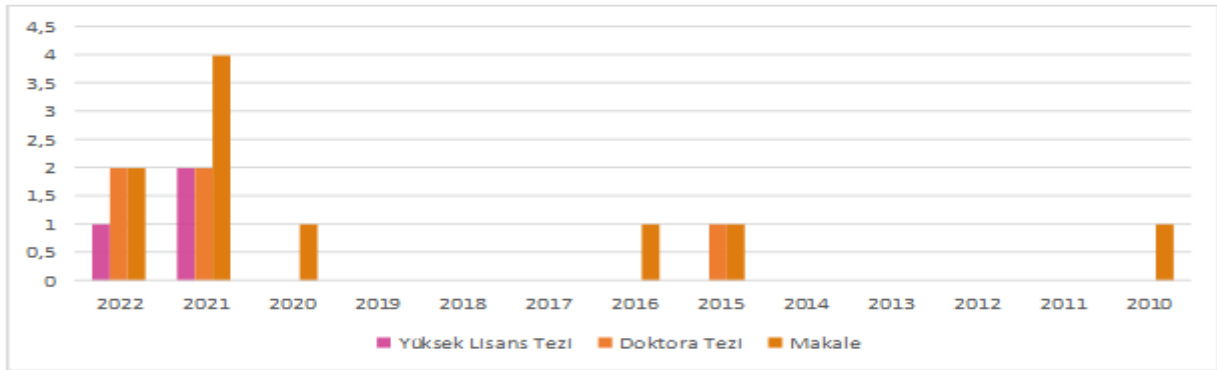
- Veri toplama sürecinde standart bir protokol kullanıldı. Araştırma sürecinin açıklandığı Şekil 1'deki araştırma adımları bu protokolü meydana getirmektedir. Verilerin sistematik bir şekilde toplanması verilerin nereden, nasıl ve hangi biçimde toplandığını bu süreçte açık olarak sunulmaya çalışılmıştır.

- Evren ve örneklemin doğru tespit edilmesi için ayrıntılı bir veri tabanı ve literatür taraması yapılmıştır. Bu taramanın doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak için farklı zaman dilimlerinde tekrar tarama işlemi yapılarak taramalar arasındaki uyum sağlanmıştır.
- Araştırmanın amacına uygun veri kaynağı kullanılarak araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır.
- Verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, güvenilirlik ve geçerlilik için kritik öneme sahip olduğundan analiz sürecinde araştırmacıların dışında farklı uzmanların da görüşleri alınarak daha doğru veri analizi süreci sağlanmıştır. Verilerin güvenilirliği ve geçerliliği artırmak için, bağımsız bir inceleme süreci önemli olduğundan verilerin doğru bir şekilde toplandığı ve analiz edildiği konusunda çalışmaya bir doğrulama sağlar. Bunların yanı sıra veri seti ve analiz süreçleri kayıt altına alınarak depolanması sağlanmıştır.

BULGULAR

Çevrimiçi Psiko eğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Türü ve Yapılış Yılına Ait Bulgular

Şekil 3'te araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların türleri ve yapılış yıllarına yönelik bilgiler yer almaktadır.

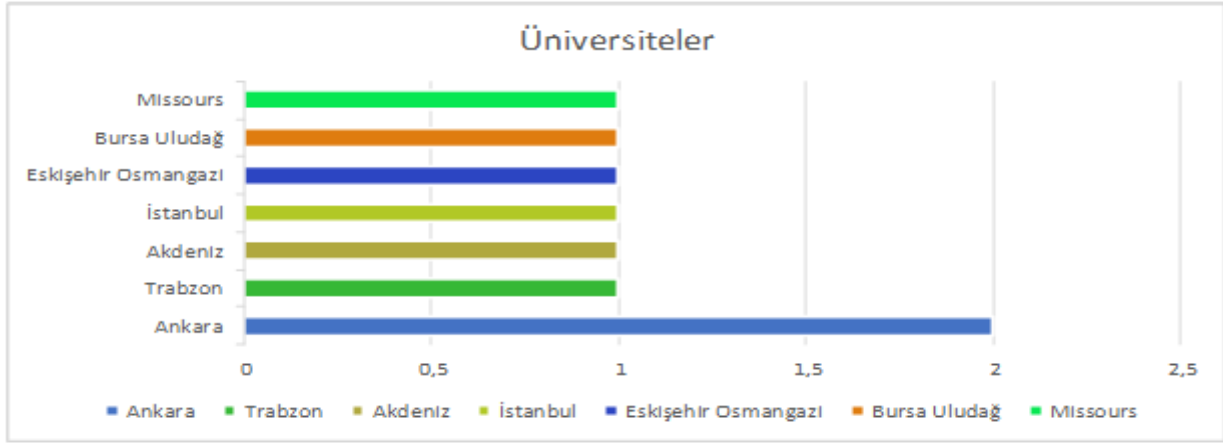

Şekil 3. Bilimsel Araştırma Türü ve Yapılış Yılı

Araştırma kapsamında çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili incelenen 18 bilimsel çalışmaların 3 tanesi yüksek lisans tezi, 5 tanesi doktora tezi ve 10 tanesi ise makale türünde olduğu görülmüştür. Çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili en fazla 2021 yılında 8 tane bilimsel çalışma yapılmıştır. 2019-2017 yılları arasında ve 2014-2011 yılları arasında çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili hiç bilimsel çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Makale ve yüksek lisans tezi türünde en fazla çalışmanın yapıldığı yıl 2021, doktora tezi türünde en fazla çalışmanın yapıldığı yıl ise 2022 ile 2021 yıllarıdır.

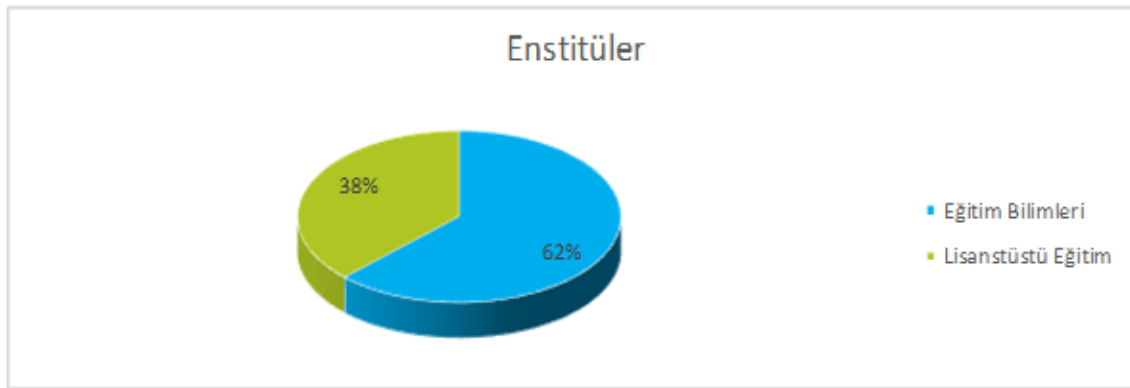
Çevrimiçi Psiko eğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Yapıldığı Üniversite ve Enstitüye İlişkin Bulgular

Şekil 4’de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların yürütüldüğü üniversitelere yönelik bilgiler yer almaktadır.

Şekil 4. Bilimsel Çalışmaların Yapıldığı Üniversite

2010-2022 yılları arasında 7 farklı üniversitede çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili lisansüstü tez çalışılmıştır. Bilimsel çalışmaları yapan üniversiteler içerisinde 6 tanesi Türkiye’de yer alan devlet üniversiteleri, 1 tanesi ise yurtdışında yer alan bir üniversite bünyesinde yapılmıştır. Şekil 4’de göre Türkiye’de yer alan üniversitelerde 6 lisansüstü tez, yurtdışında yer alan üniversitede ise 1 lisansüstü tez çalışılmış olduğu görülmektedir. Üniversiteler içerisinde en fazla tez çalışan ise Ankara Üniversitesi olduğu tespit edilmiştir. Tablo 5’de incelenen lisansüstü tezlerin yürütüldüğü enstitülere ait bilgiler yer almaktadır.

Şekil 5. Bilimsel Çalışmaların Yapıldığı Enstitüler

Şekil 5’de görüldüğü gibi çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili 2 farklı enstitüde lisansüstü tez çalışılmıştır. Şekil 5’de görüldüğü gibi 7 farklı üniversite bünyesinde çalışılan lisansüstü tezlerin 5 tanesi yani %62 ile en fazla Eğitim Bilimleri Enstitüleri olduğu görülmektedir. Lisansüstü Eğitim Enstitülerinde ise 3 tanesi ile %38 oranında çalışıldığı tespit edilmiştir.

Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili raporların yapıldığı anabilim dalı ve bilim dalına ait bulgular

Şekil 6'da araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların yürütüldüğü anabilim dalı ve bilim dalına yönelik bilgiler yer almaktadır.

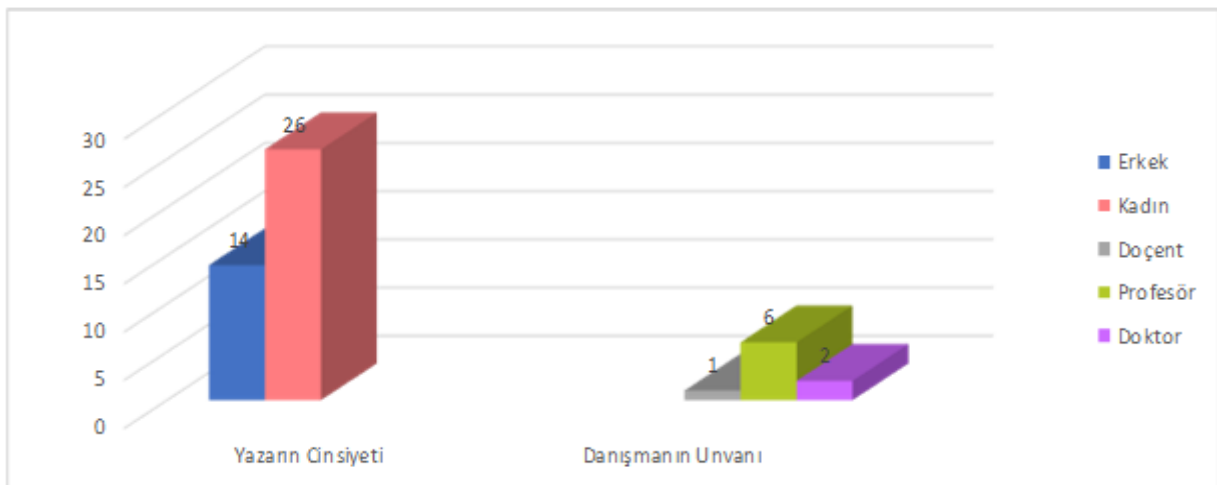

Şekil 6. Bilimsel Çalışmaların Yapıldığı Anabilim ve Bilim Dalları

İlgili yıllar içerisinde çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili yapılan 8 lisansüstü tezin sadece tek bir anabilim dalı olan Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı bünyesinde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Yine incelenen 8 lisansüstü tezin sadece tek bir bilim dalı olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı bünyesinde yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Çevrimiçi Psikoeğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Yazarlarının Cinsiyeti ve Danışmanlarının Unvanına Ait Bulgular

Şekil 7'de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların yazarının cinsiyetine ve danışmanının unvanına yönelik bilgiler yer almaktadır.

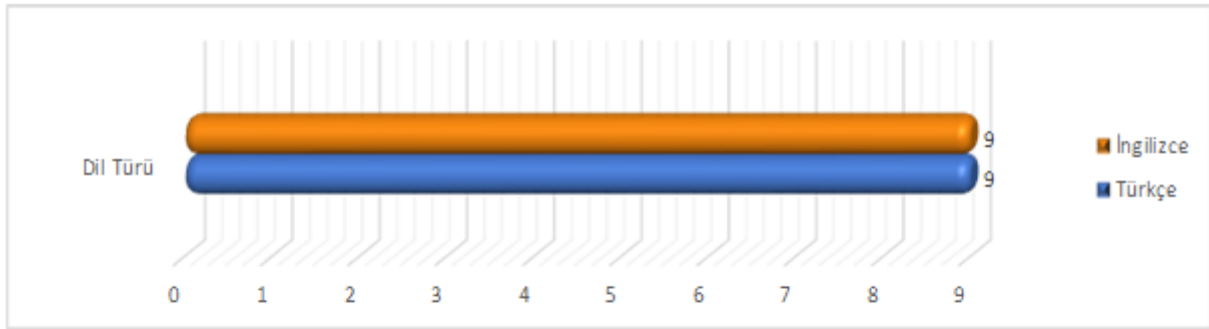
Şekil 7. Bilimsel Çalışmaların Yazarlarının Cinsiyeti ve Danışmanlarının Unvanları

Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili incelenen 18 bilimsel çalışmanın 26 kadın araştırmacılar, 14 erkek araştırmacılar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen bilimsel çalışmaların tez danışman unvanlarına

bakıldığında ise Profesör unvanlı tez danışman sayısının 6 ile en birinci, Doktor unvanlı tez danışmanı sayısının 2 ile ikinci ve Doçent unvanlı tez danışmanı sayısının 1 ile üçüncü sırada yer aldığı tespit edilmiştir.

Çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili bilimsel raporların yazıldığı dile ait bulgular

Şekil 8’de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların yazıldığı dile ait bilgiler yer almaktadır.

Şekil 8. Bilimsel Çalışmaların Yazıldığı Dil

Şekil 8 incelendiğinde ilgili yıllar arasında çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili incelenen 18 bilimsel çalışmanın 9 tanesi Türkçe dilinde ve 9 tanesi de İngilizce dilinde yazıldığı tespit edilmiştir.

Çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili bilimsel raporların amaçlarına ait bulgular

Tablo 1’de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların amaçlarına yönelik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Bilimsel Çalışmaların Amaçları

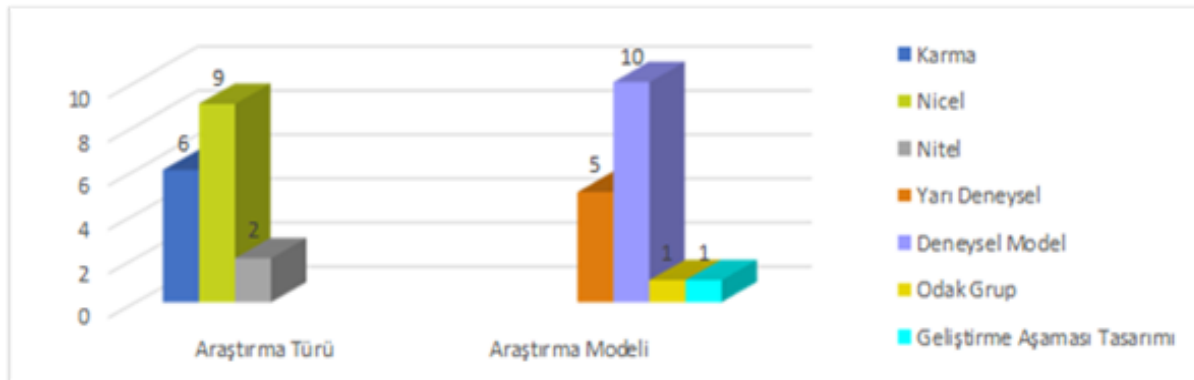
Araştırmanın Amacı	YL	Doktora	Makale
Çevrim içi iyilik hali psiko eğitim programının ortaokul öğrencilerinin iyilik haline etkisi	1	-	-
Çevrimiçi iletişim becerileri psiko eğitim programının üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisi	1	-	-
Çocuk istismarı ve ihmali konusunda hazırlanan bir psiko eğitim programının öğretmenlerin farkındalık düzeylerine etkisi	-	1	-
Kabul ve kararlılık terapisi temelli psiko eğitim programının pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin öz şefkat düzeyleri üzerindeki etkisi	1	-	-
Sosyal duygusal öğrenme becerileri çevrimiçi programının ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumuna etkisi	-	1	-
Olumlu beden imajını geliştirme çevrim içi psiko eğitim programının çocukların (9-10 yaş) beden imajı memnuniyeti ve öz saygıya etkisi	-	1	-
Annelere uygulanan duygusal okuryazarlık psiko eğitim programının annelerin duygusal okuryazarlık becerilerine etkisi	-	1	-
Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı web tabanlı interaktif ve geleneksel psiko eğitim programlarının çocukların bilişsel hatalarına ve psikolojik belirtilerine etkisi	-	-	1
Pandemi stresi için uyarlanmış akış kuramına dayalı stresle başa çıkma grup programının lise öğrencilerinin covid-19 pandemi stresi ve stresle başa çıkma stratejileri düzeylerine olan etkisi	-	-	1
Çevrimiçi psiko eğitim programının etkisinin incelenmesi	-	-	1
Ergenlerde güven ve yardım arama davranışlarını arttırmayı amaçlayan siber zorbalık konulu çevrimiçi bir psiko eğitim programının pilot çalışması	-	-	1
Çevrimiçi psiko eğitimsel stres yönetimi programının uluslararası öğrencilerin başa çıkma ve uyum sağlama becerileri üzerindeki etkisi	-	-	1

Üniversite öğrencileri arasında intiharı önlemeye yönelik çevrimiçi bir psikoeğitim programının geliştirilmesi ve pilot değerlendirilmesi: Randomize kontrollü bir çalışma	-	-	1
Florida Üniversitesi'nde stres ve kaygı ile mücadele eden öğrenciler için çevrimiçi bir bilişsel davranışçı terapi veya BDT terapi programı oluşturmanın gerekçesini açıklama	-	-	1
Evden Öğrenirken Akademik Stresi Azaltmak İçin Psikoeğitim Modeli Geliştirilmesi (LFH)	-	-	1
Dönüşümsel Öğrenme: 50 Yaş ve Üzeri Öğrencilerde Duygusal Olgunlaşma İlerlemesinin İncelenmesi	-	1	-
Otizm spektrumundaki çocukların ebeveynleri için çevrimiçi bir müdahalenin geliştirilmesine ilişkin son kullanıcı bakış açıları	-	-	1
Trolleme ve siber zorbalık kurbanlarında kaygıyı azaltma ve güçlendirmeyi arttırmada çevrimiçi bir psikoeğitim atölyesinin etkileri	-	-	1

Tablo 1'de çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların araştırma amaçları incelendiğinde 18 farklı bilimsel çalışmanın da birbirinden farklı amaçlar ile yürütüldüğü dikkat çekmektedir.

Çevrimiçi Psikoeğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Araştırma Türü ve Modeline Ait Bulgular

Şekil 9'da araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların araştırma türü ve modeline yönelik bilgiler yer almaktadır.

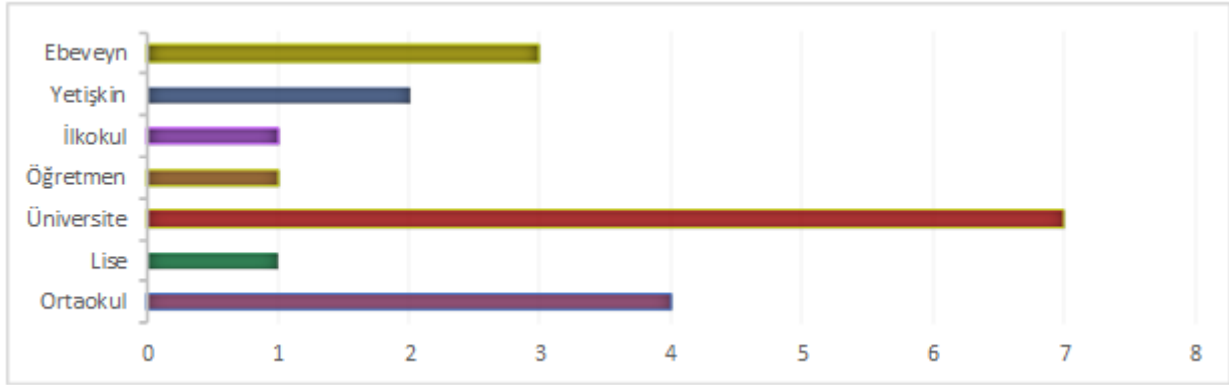

Şekil 9. Bilimsel Çalışmanın Araştırma Türü ve Modeli

Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların 9 tane ile en fazla nicel araştırma türünde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca 6 tanesinin karma araştırma ve 2 tanesinin de nitel araştırma türünde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu araştırma türleri 10 tanesi ile en fazla deneysel araştırma modelinde ve 5 tane ile ikinci en fazla yarı deneysel araştırma modelinde tasarlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca şekil 9'da görüldüğü gibi 1'er tane ile en az odak grupla geliştirme aşaması tasarım araştırma modelinde tasarlandığı tespit edilmiştir.

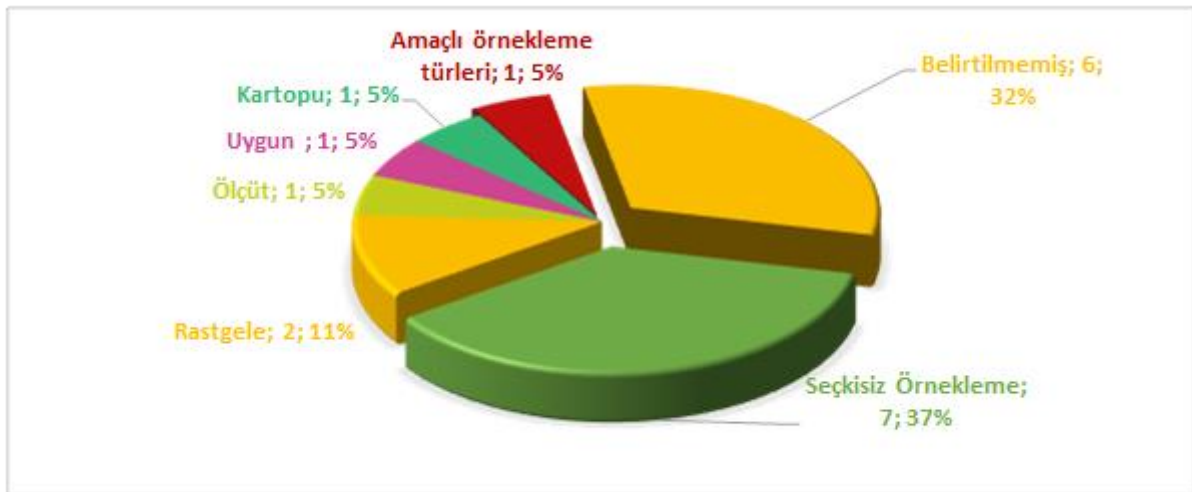
Çevrimiçi Psikoeğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Araştırma Evreni ve Örneklem Türüne Ait Bulgular

Şekil 10'da araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların araştırma evreni yönelik bilgiler yer almaktadır.

Şekil 10. Bilimsel Çalışmaların Araştırma Evreni

Şekil 10 incelendiğinde çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların araştırma evreni 7 tane ile üniversiteler birinci, 4 tane ile ortaokul ikinci ve 3 tane ile ebeveyn üçüncü sırada yer almaktadır. Bilimsel çalışmaların en az lise, ilkokul ve öğretmenler araştırma evrenini oluşturduğu tespit edilmiştir. Şekil 11’de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların örnekleme türlerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

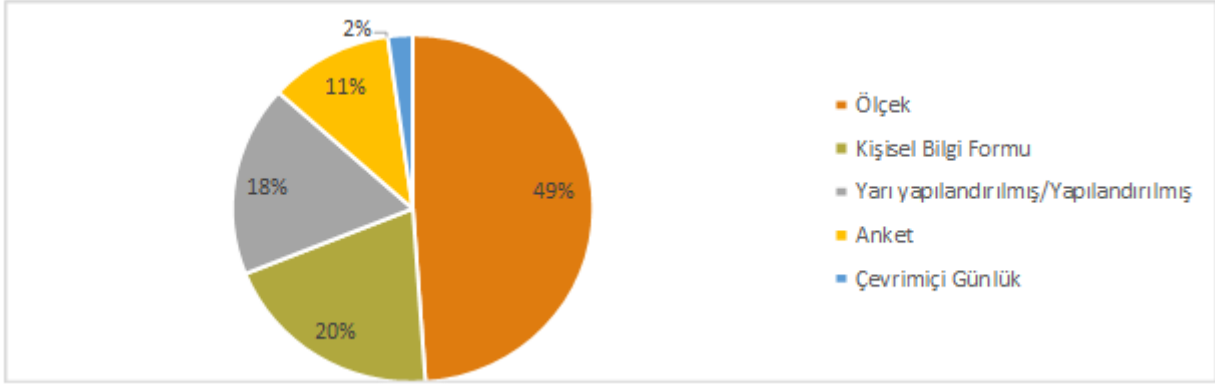

Şekil 11. Bilimsel Çalışmaların Örnekleme Türleri

İlgili yıllar içerisinde çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların 7 ile seçkisiz örnekleme birinci, 6 ile belirtilmemiş ikinci ve 2 ile rastgele örnekleme üçüncü sırada yer almaktadır. Şekil 11’de görüldüğü gibi en az tercih edilen örnekleme yöntemi 1’er tane ile ölçüt, uygun, kartopu ve amaçlı örnekleme yöntemi olduğu görülmektedir.

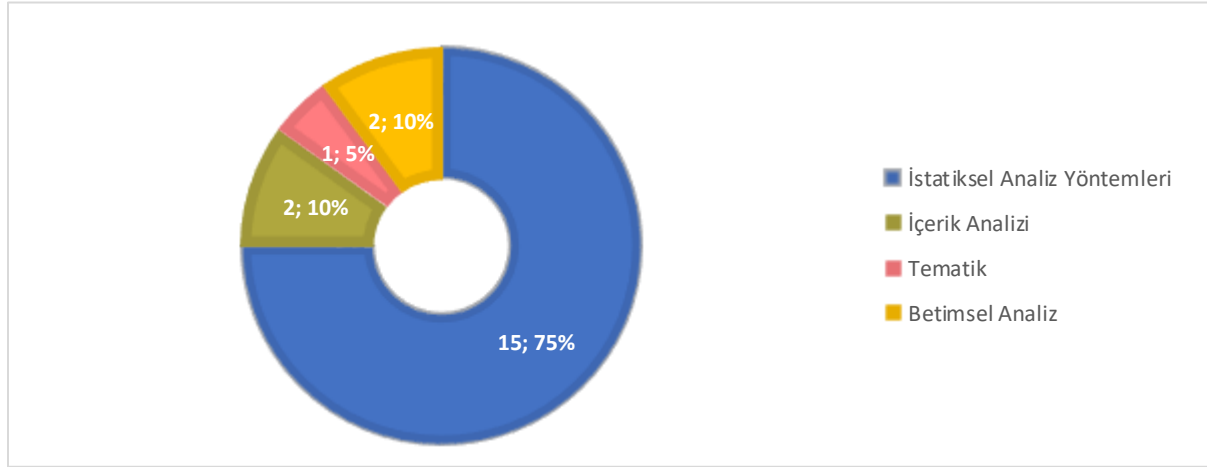
Çevrimiçi Psiko eğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Veri Toplama Araçları ve Veri Analizi Yöntemlerine Ait Bulgular

Şekil 12’de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların veri toplama araçlarına yönelik bilgiler yer almaktadır.

Şekil 12. Bilimsel Çalışmaların Veri Toplama Araçları

Çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların veri toplama aracı olarak %50'si ölçek, %21'i kişisel bilgi formu ve %18'i yarı yapılandırılmış-yapılandırılmış görüşme formları tercih edildiği görülmektedir. İncelenen bilimsel çalışmalarda veri toplama aracı olarak en az tercih edilen ise çevrimiçi günlüktür. Şekil 13'de araştırma kapsamında incelenen bilimsel çalışmaların veri analiz yöntemlerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

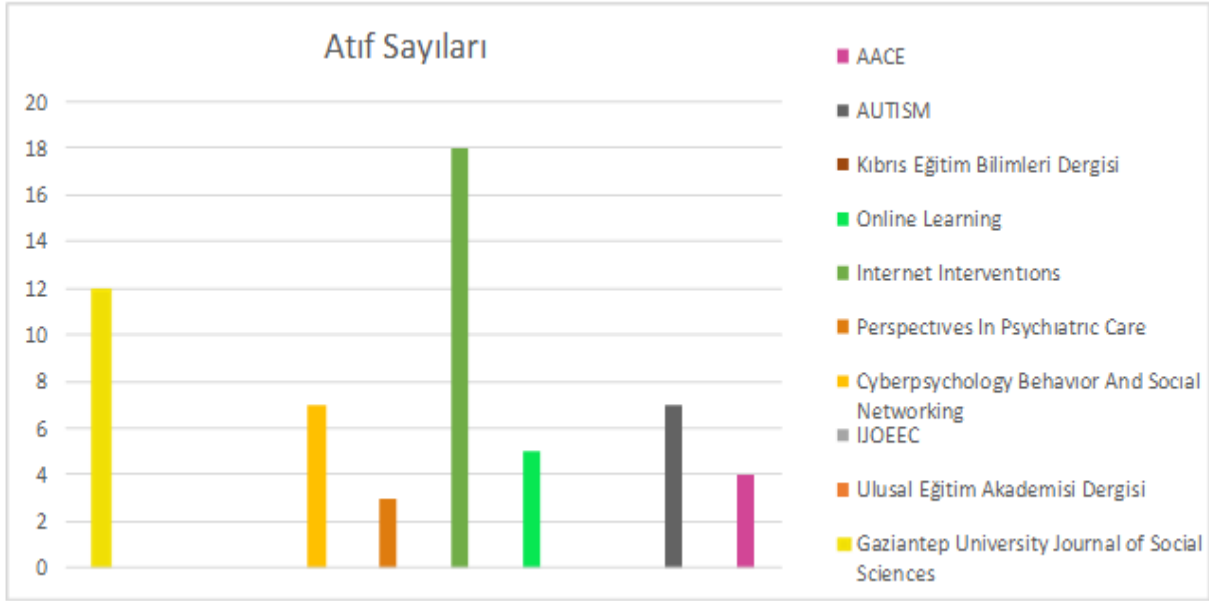

Şekil 13. Bilimsel Çalışmaların Veri Analiz Yöntemleri

Şekil 13'de çevrimiçi psiko eğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların veri analiz yöntemlerinden 15 ile en fazla tercih edilen istatistiksel analiz yöntemidir. Betimsel analiz yöntemi ile içerik analiz yöntemi ikinci en fazla tercih edilen ve en az tercih edilen ise 1 ile tematik veri analiz yöntemidir.

Çevrimiçi Psiko eğitim Programları ile İlgili Bilimsel Raporların Yayınlandığı Dergiler ve Aldıkları Atıf Sayılarına Ait Bulgular

Şekil 14'de araştırma kapsamında incelenen bilimsel araştırmaların yayınlandıkları dergiler ve aldıkları atıf sayılarına yönelik bilgiler yer almaktadır.

Şekil 14. Bilimsel Çalışmaların Yayınlandığı Dergiler ve Atıf Sayıları

Şekil 14’de çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmalar 10 farklı dergide yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu dergilerden 3 tanesi Türkçe, 7 tanesi ise Türkçe dışındaki farklı dillerde yayınlanan dergilerdir. İncelenen bilimsel çalışmalar içerisinde en fazla atıf alan 18 atıf ile Internet Interventions dergisinde yayınlanan çalışmadır. 12 atıf ile Gaziantep University Journal of Social Sciences dergisinde yayınlanan çalışma ikinci, 7’şer atıf ile Cyberpsychology Behavior and Social Networking ile AUTISM dergilerinde yayınlanan çalışmalar üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca şekil 14 incelendiğinde yayınlanan bazı bilimsel çalışmaların atıf sayılarının 0 olduğu dikkat çekmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapmış olduğumuz bu sistematik inceleme çalışmasında çevrimiçi psikoeğitim programı ile ilgili bilimsel raporların hangi yıllarda ve türde olduğunu, hangi üniversitelerin, anabilim dalı, bilim dalı ve enstitü bünyesinde yürütüldüğünü, araştırmacıların cinsiyetlerinin ve danışmanlarının unvanlarının ağırlığının nasıl olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca ilgili konuyla ilgili bilimsel raporların hangi dilde yazıldığı, yazılma amaçları, hangi araştırma türünü ve modelinin tercih edildiğinin, araştırmaların evren ve örneklemelerinin neler olduğu, bu evren ve örneklemelerden verileri toplamak amacıyla hangi veri toplama aracının tercih edildiğini, verilerin analizi aşamasında hangi veri analiz yönteminin daha çok tercih edildiği, yayınladıkları dergiler ve atıf sayılarını belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında 8 tez, 10 makale incelenmiştir. Tezlerin 3’ü yüksek lisans, 5’i doktora tezidir. İlgili yıllar içerisinde makale sayısının doktora ve yüksek lisans tez sayısına göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. En fazla makale ve yüksek lisans tezinin 2021 yılında, en fazla doktora tezinin ise 2021 ve 2022 yıllarında yapıldığı tespit edilmiştir. 2019-2017 yılları arasında ve 2014-2011 yılları arasında çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili hiç bilimsel çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Araştırmacıların çevrimiçi psikoeğitim alanında yüksek lisans tezlerini daha az tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Lisansüstü tezlerin 8 farklı üniversitede yazıldığı sonucuna

ulaşmıştır. Tezlerin yazıldığı üniversiteler devlet üniversitesi olduğu görülmektedir. Ankara Üniversitesi bu alanda en fazla çalışmanın yapıldığı üniversitedir.

Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili 2010 ile 2022 yılları arasında Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü olmak üzere 2 farklı enstitü kapsamında lisansüstü tez çalışmaları yapılmıştır. İlgili yıllar içerisinde çevrimiçi psikoeğitim programları ilgili yapılan 8 bilimsel raporun 5 tanesinin Eğitim Bilimleri Enstitüsü kapsamında, 3 tanesinin ise Lisansüstü Eğitim Enstitüsü kapsamında yapıldığı tespit edilmiştir. Enstitüler içerisinde en fazla Eğitim Bilimleri Enstitüsünün yer alması Toptaş ve Gözel (2018) ile Sönmez ve Hastürk (2020) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. İlgili yıllar içerisinde çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili yapılan 8 lisansüstü tezin sadece tek bir anabilim dalı olan Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı bünyesinde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Yine incelenen 8 lisansüstü tezin sadece tek bir bilim dalı olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı bünyesinde yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili 2010 ile 2022 yılları arasında yapılan bilimsel raporların %65'inin kadın araştırmacılar ve %35'inin erkek araştırmacılar tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu bilimsel raporların danışman unvanları içerisinde en fazla bilimsel raporun 6 ile profesör unvanlı danışmanlar tarafından, 2 ile doktor unvanlı danışmanlar tarafından ve 1 ile yardımcı doçent unvanlı danışmanlar tarafından yürütüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca bu bilimsel raporların %50'si Türkçe dilinde iken %50'si ise İngilizce dilinde yazılmış olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaların araştırma amaçları incelendiğinde 18 farklı bilimsel çalışmanın da birbirinden farklı amaçlar ile yürütüldüğü dikkat çekmektedir.

İncelenen bilimsel raporların %50'sinin nicel araştırma türünün tercih edildiği görülmektedir. Bilimsel raporlarda nicel araştırma türünün fazla çıkması Kuzu ve Çam (2019) yapmış oldukları çalışmalarıyla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca bilimsel raporlar içerisinde 6 tanesinin karma araştırma ve 2 tanesinde nitel araştırma yöntemi kullanıldığı sonucu elde edilmiştir. Bu bilimsel raporlarda kullanılan araştırma modeli olarak ise 10 tanesinde deneysel araştırma modeli ile en fazla tercih edilen araştırma modeli olduğu tespit edilmiştir. Deneysel araştırma yönteminin daha çok tercih edilmesi Yavuz ve Yavuz (2017) ile Ahi ve Kıldan (2013) tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. 5 tane ile ikinci en fazla yarı deneysel araştırma modelinde tasarlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca 1'er tane ile en az odak grupla geliştirme aşaması tasarım araştırma modelinde tasarlandığı tespit edilmiştir.

İlgili yıllar kapsamında incelenen bilimsel raporlardaki evrenlerin %38'inin üniversite ve %22'sinin ortaokullar ile en fazla tercih edilen evren türleri olduğu tespit edilmiştir. Bilimsel çalışmaların en az lise, ilkökul ve öğretmenler araştırma evrenini oluşturduğu tespit edilmiştir. Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili incelenen bilimsel çalışmaların örnekleminin ise %38 ile seçkisiz örnekleme birinci, %33 ile belirtilmemiş ikinci ve %11 ile rastgele örnekleme üçüncü sırada yer almaktadır. En az tercih edilen örnekleme yöntemi 1'er tane ile ölçüt, uygun, kartopu ve amaçlı örnekleme yöntemi olduğu görülmektedir.

Çevrimiçi psikoeğitim programları ile ilgili 2010 ile 2022 yılları arasında yapılan bilimsel raporların veri elde edebilmek için öncelikli olarak ölçekleri kullanmayı seçmişlerdir. Verilerin analizini yapmak için en çok istatistiksel yöntemleri tercih etmişlerdir. Ulaşılan bu sonuç Aydın ve diğerleri (2018) ile lisansüstü tez inceleme üzerine yaptıkları araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir.

Çalışmamızda araştırmaya dâhil edilerek incelenen makaleler 10 farklı dergide yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu dergilerden 3 tanesi Türkçe, 7 tanesi ise Türkçe dışındaki farklı dillerde yayınlanan dergilerdir. İncelenen bilimsel çalışmalar içerisinde en fazla atıf alan 18 atıf ile Internet Interventions dergisinde yayınlanan çalışmadır. 12 atıf ile Gaziantep University Journal of Social Sciences dergisinde yayınlanan çalışma ikinci, 7'şer atıf ile Cyberpsychology Behavior and Social Networking ile AUTİSM dergilerinde yayınlanan çalışmalar üçüncü sırada yer almaktadır. Yayınlanan bazı bilimsel çalışmaların atıf sayılarının 0 olduğu dikkat çekmektedir.

ÖNERİLER

Bu araştırmanın üzerinde durduğu sonuçlar dikkate alındığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- İlgili yıllar arasında çevrimiçi psikoeğitim programı konusunda yapılan araştırma sayısının 18 olduğu düşünüldüğünde tez danışmanları, araştırmacıları bu konuya yönlendirerek çalışmalarının artmasına katkıda bulunabilirler.
- Çevrimiçi psikoeğitim programı ile ilgili yapılmış bilimsel raporların nicel ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu alanda daha derinlemesine bilgiler elde etmek amacıyla nitel ve nicel yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntemli araştırmaların sayısı artırılabilir.
- Türkiye'de teknolojinin PDR hizmetlerinde kullanılması çalışmaları henüz yeni gelişmekte olduğu dikkate alındığında psikolojik danışmanların bu çalışmalar ile ilgili farkındalıklarını arttırmaya yönelik çalışmalar ile teknolojileri kullanmada dijital yeterlilik düzeylerini tespit edilmesi amacı ile ihtiyaç analizi yapılabilir.

Etik Metni

"Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Bu çalışma konuyla ilgili mevcut literatürün incelenmesi içerdiğinden herhangi bir etik kurul iznine gerek duyulmamıştır. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir."

Yazarların Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada yazar katkı oranları; 1. yazar için %50, ikinci yazar için %50'dir.

KAYNAKÇA

- Ahi, B. & Kıldan, A. O. (2013). Türkiye'de okul öncesi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2002 – 2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(27), 23-46.
- Akarçay Ulutaş, D. & Boz, A. N. (2019). Sistematiik derleme ve meta-analiz. İçinde Ş. Aslan (Edt.), Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Nicel, nitel ve karma tasarımlar için bir rehber (ss. 455-468). Eğitim Yayınevi.

- Amat, S., Samsudin, H.I., Bakar, A.Y.A., Mahmud, M.I., & Kamarulzaman, M.H. (2021). Needs Analysis of Psychosocial Module Development Based on Psychoeducation Approach for Public University Students in Malaysia. *Educ. Sci.* 11(604), 1-11. <https://doi.org/10.3390/educsci11100604>
- Aydın, A., Selvitopu, A. & Kaya, M. (2018). Sınıf yönetimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 18(1), 41-56. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018.-382251>
- Bakioğlu, A. & Gayık Asyalı, S. (2005). Rehber öğretmenlerin buldukları kariyer evrelerine göre okul yönetimini algılayışlarının niteliksel olarak incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 89- 110.
- Barak, A., Hen, L., Boniel-Nissim, M., & Shapira, N. A. (2008). A comprehensive review and a meta-analysis of the effectiveness of internet-based psychotherapeutic interventions. *Journal of Technology in Human services*, 26(2-4), 109-160. <https://doi.org/10.1080/15228830802094429>
- Bhattacharjee, D., Rai, A. K., Singh, N. K., Kumar, P., Munda, S. K., & Das, B. (2011). Psychoeducation: A measure to strengthen psychiatric treatment. *Delhi Psychiatry Journal*, 14(1), 33–39.
- Bolat, Y. & Tekin, M. T. (2018). Türkiye’de yazma eğitimi üzerine yapılan ölçek geliştirme çalışmalarının analizi: Bir meta-sentez çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 26-40.
- Bozkurt, Y., Zeybek, Z., & Aşkın, R. (2020). Covid-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.
- Buğa, A. & Hamamcı, Z. (2016). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı web tabanlı interaktif ve geleneksel psiko-eğitim programlarının çocukların bilişsel hatalarına ve psikolojik belirtilerine etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(3), 783-809.
- Can, E. (2010). *İlköğretim okullarında görevli psikolojik danışmanların karşılaştıkları sorunların incelenmesi*. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 911-917.
- Canpolat, M. (2021). Psikolojik danışmanlık ve rehberlikte yapay zekâ kullanılabilirliği üzerine bir araştırma. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 1-25.
- Çivitci, A. (2020). *Grup psikoeğitimi*. Pegem Akademi.
- Clarke, J. (2011). What is a systematic review? *Evidence-Based Nursing*, 14(3), 64-64.
- Cook, J. E. & Doyle, C. (2002). Working alliance in online therapy as compared to face-to-face therapy: Preliminary results. *CyberPsychology & Behavior*, 5(2), 95-105.
- Erdem, A. & Özdemir, M. (2020). Çevrimiçi ve yüz yüze psikolojik danışmaya ilişkin algıları keşfetmek: nitel bir çalışma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 331-363. <https://doi.org/10.18863/pgy.793232>
- Güçray, S. S., Çekici, F. & Çolakkadioğlu, O. (2009). Psiko-eğitim gruplarının yapılandırılması ve genel ilkeleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 134-153.
- Hatunoğlu, A. & Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 333-338.
- Karakaş, M. (2020). Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40(1), 541-573. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0048>

- Kazu, İ. Y., & Çam, H. (2019). Öğretmen yeterliği ve nitelikleri üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi: bir içerik analizi çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1349-1367. <https://doi.org/10.17755/esosder.516910>
- Kesici, S. (2008). A sample for guidance application of distance education technologies: A case study on graduate students' opinions about web-assisted career guidance systems. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 9(1), 139-156.
- Koç, S. & Kaçdi, R. (2022). Uzaktan eğitim sürecinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri: okul yöneticilerinin ve psikolojik danışmanların deneyimleri. *Uluslararası Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 6 (1), 63-82. <https://doi.org/10.29329/ijiape.2022.437.6>
- Lou, C., Zhao, Q., Gao, E., & Shah, I. (2006). Can the internet be used effectively to provide sex education to young people in China? *Journal of Adolescent Health*, 39(5),720-728. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2006.04.003>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & PRISMA Group. (2009). preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: *The PRISMA Statement. Annals of Internal Medicine*, 151(4), 264-269. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135>
- Munn, Z., Peters, M. D. J., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 143. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>
- Nazlı, S. (2007). Psikolojik danışmanların değişen rollerini algılayışlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), 1-17.
- Nursalim, M., Wiyono, B. D., Nuryono, W., Rahmasari, D., & Laksmiwati, H. (2021). Development of the psychoeducation model to decrease academic stress when learning from home (LFH). *Cypriot Journal of Educational Science*. 16(4), 1492-1502. <https://doi.org/10.18844/cjes.v16i4.6003>
- Özgörenek, E. (2021). *Çevrim içi iyilik hali psikoeğitim programının ortaokul öğrencilerinin iyilik haline etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Preschl, B., Maercker, A., & Wagner, B. (2011). The working alliance in a randomized controlled trial comparing online with face-to-face cognitive-behavioral therapy for depression. *BMC psychiatry*, 11(1), 1-10. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-11-189>
- Savaş, A. C. & Hamamcı, Z. (2010). Okullarda rehberlik hizmetlerinin internet üzerinden yürütülmesine ilişkin veli, öğrenci ve psikolojik danışmanların görüşlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 147-158.
- Sönmez, D., & Hastürk, H. G. (2020). Türkiye'de fen eğitimi alanında doktora düzeyinde yapılan tez çalışmalarının bibliyografik analizi. *ITOBİAD: Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(5), 3174-3194. <https://doi.org/10.15869/itobiad.736128>
- Tan, H. (1990). Okullarımızda psikolojik hizmetlerin neresindeyiz? *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 1(1), 27-31.

- Toptaş, V. & Gözel, E. (2018). Türkiye’de matematik kaygısı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 136-146.
- Van Horn, S. M. & Myrick, R. D. (2001). Computer technology and the 21st century school counselor. *Professional School Counseling*, 5 (2), 124-131.
- Vojir, K. & Rusek, M. (2019). Science education textbook research trends: A systematic literature review. *International Journal of Science Education*, 41(11), 1496–1516. <https://doi.org/10.1080/09500693.2019.1613584>
- Yavuz, S. & Yavuz, G. (2017). Fen eğitiminde proje tabanlı öğretimle ilgili tezlerin içerik analizi: Türkiye örneği (2002-2014). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 255-282. <https://doi.org/10.21764/efd.08468>
- Yazıcı, H., Altun, F., Tosun, C., & Özdemir, M. (2021). Covid-19 salgının ilk aylarında gözlenen psikolojik problemler ve ruh uzmanlarının bu problemlere çevrimiçi (çevrimiçi) yollarla müdahale etmeye ilişkin deneyimleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (4), 1460-1484. <https://doi.org/10.53487/ataunisobil.900363>
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2021). Sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde sistematik derleme, meta değerlendirme ve bibliyometrik analizler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 1457-1490. <https://doi.org/10.33206/mjss.791537>
- Yüksel Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-26.
- Yüksel Şahin, F. (2021). Psikolojik danışmanların covid-19'a, yüz yüze ve çevrimiçi sinir sistemi boyunca yapmaya, yüz yüze ve çevrimiçi eğitim almaya ilişkin bakışın incelenmesi. *İBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 496-522. <https://doi.org/10.21733/ibad.799721>